

ფაღავა ელენე, მჭედლიშვილი ირაკლი

ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკული ჩვევების გამოკითხვის მეთოდი (KAP Survey)

ეპიდემიოლოგიისა და ბიოსტატისტიკის დეპარტამენტი, თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო

- ✓ ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკული ჩვევების გამოკითხვა (Knowledge, Attitude and Practice - KAP Survey) არის კვლევის მეთოდი, რომელიც საშუალებას იძლევა, მოვარგოვით რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ინფორმაცია [3,4,8]. ეს არის გარკვეული პოპულაციის რეპრეზენტული კვლევა ინფორმაციის მოსაგროვებლად იმის შესახებ, თუ რა იციან რესპონდენტებმა, რა შეხედულების არიან და რას აკეთებენ გარკვეულ საკითხთან დაკავშირებით [8]. მისი საშუალებით ხდება გამოვლენა იმ არასწორი ცოდნისა თუ გაგების, რომელიც ხელს უშლის სწორი ქმედების ჩამოყალიბებას. ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკული ჩვევების გამოკითხვა საშუალებას იძლევა, არა მარტო დავადგინოთ, თუ რა იცის პიროვნებამ მოცემულ საკითხზე, არამედ სინამდვილეში როგორ იქცევა, ასევე რა შინაგანი დამოკიდებულება არსებობს მოცემულ საკითხთან მიმართებაში [6,8]. მოპოვებული ინფორმაცია საშუალებას იძლევა, დავგეგმოთ ჯანდაცვის პროგრამები, პროექტები. ეს მეთოდი აგრეთვე კარგია პროგრამის ეფექტურობის შესაფასებლად, როდესაც გვაქვს პროგრამის დანერგვამდე ჩატარებული გამოკითხვის შედეგები [3,5].

KAP გამოკითხვა გვამლევს საშუალებას, მოვიძიოთ ინფორმაცია, რომელიც დაგვეხმარება შემდეგში [5,6,8]:

შევაფასოთ არსებული მდგომარეობა, დავადგინოთ ლაკუნები ცოდნაში, რწმენებში, ქცევის პატერნებში, რაც საშუალებას მოგვცემს დავადგინოთ საჭიროებები, პრობლემები, ბარიერები ინტერვენციების დაგეგმვასა და იმპლემენტაციისთვის;

- ✓ დავგეგმოთ პროგრამის პრიორიტეტები და მივიღოთ შესაბამისი გადაწყვეტილებები;

- ✓ ხელი შევუწყოთ ცოდნის გავრცელებას, ქცევის შეცვლას;
- ✓ შევაფასოთ კვლევის წინარე დონე და ინტერვენციის გავლენა ამ დონეზე;
- ✓ დავადგინოთ კომუნიკაციის არხები, რომლებიც უფრო ხელსაყრელი იქნება პროგრამის იმპლემენტაციისა და ეფექტურობისთვის.

ისტორია: თავდაპირველად ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკული ჩვევების გამოკითხვის ტრადიცია ჩამოყალიბდა წინა საუკუნის 50-იან წლებში ოჯახის დაგეგმარების შესახებ პოპულაციურ კვლევებში. ნელ-ნელა მათი გამოყენების არეალი გაფართოვდა და ამჟამად ის ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული ნებისმიერი ქცევის შესასწავლად გამოიყენება [5,8].

მისი დადებითი მხარეები არის ის, რომ დიზაინი საკმაოდ მარტივია, ის წარმოადგენს სტანდარტიზებულ კითხვარს, მიღებული მონაცემები დათვლიანია, მათი ინტერპრეტაცია არ არის რთული, შედეგების მოხსენება მარტივია, თუნდაც მცირე ამონარჩევიდანაც კი მიღებული მონაცემები გენერალიზებადია მთელ პოპულაციაზე, შესაძლებელია ინტერკულტურალური შედარებების ჩატარება, მიღებული შედეგების დანერგვა სწრაფად არის შესაძლებელი [4,5,7,8].

არსებობს კრიტიკაც ამ მეთოდის მიმართ. კერძოდ, ბევრი მეცნიერი თვლის, რომ მიღებული მონაცემები არ წარმოადგენს ზუსტ ინფორმაციას რესპონდენტების ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკული ჩვევების შესახებ. ადრე სოციალური მეცნიერების ზოგიერთი წარმომადგენელი ეჭვის ქვეშ აყენებდა ამ მეთოდით მიღებული შედეგების გამოყენებადობას. ამ მეთოდით სენსიტიური საკითხების შესწავლა ვერ ხერხდება [1,2,8].

თუმცა, მეთოდი საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენს ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული ქცევის შესასწავლად, რომელიც შემდგომში გამოიყენება მიზანმიმართული ღონისძიებების გასატარებლად [2].

ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკული ჩვევების კითხვარის მომზადებისას პირველ რიგში უნდა განვსაზღვროთ სფერო, რომლის შესწავლასაც ვაპირებთ. უშუალოდ კითხვების მომზადებაში უნდა იყვნენ ჩართულები მოცემული სფეროს სპეციალისტები.

ცოდნის ნაწილის შეკითხვებით უნდა ხდებოდეს რესპონდენტების მოცემულ საკითხებზე არსებული ცოდნის შეფასება. შეკითხვები უმჯობესია იყოს ღია, თუმცა შესაძლებელია მრავალვარიანტიანი პასუხების მქონე (multiple choice questions – MCQ) კითხვების გამოყენებაც. თუმცა, ამ დროს არსებობს გარკვეული ალბათობა სწორი პასუხის ამოცნობისა და შეიძლება მცდარი შთაბეჭდილება შეგვიქმნას რესპონდენტის ცოდნის დონეზე. სამაგიეროდ, საშუალება გვეძლევა, მივიღოთ რაოდენობრივი შედეგები [3].

დამოკიდებულების ნაწილში შეკითხვებით უნდა იზომებოდეს რესპონდენტების დამოკიდებულება, რწმენა, წარმოდგენა, წინასწარი განწყობა მოცემული თემის მიმართ. უნდა იყოს წარმოდგენილი წინადადებები, ხოლო რესპონდენტებმა აირჩიონ სტანდარტულ სკალაზე (მაგ., სრულიად არ ვეთანხმები, ნაწილობრივ არ ვეთანხმები, ნეიტრალური ვარ, ნაწილობრივ ვეთანხმები, სრულიად ვეთანხმები), თუ რამდენად ეთანხმებიან მოცემულ გამონათქვამს [3,5,8].

პრაქტიკულ ნაწილში მოცემული შეკითხვები უშუალოდ ზომავს პრაქტიკულ ქცევას. შესაძლებელია, რომ აქაც შეკითხვები ღია ან დახურული ფორმით იყოს წარმოდგენილი [5].

შეკითხვები უნდა იყოს მარტივი და ადვილად გასაგები. არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება მისახვედრი (leading) შეკითხვების გამოყენება. აუცილებელია მოცემულ თემაზე ფოკუსირების შენარჩუნება. თუ ხდება უკვე არსებული კითხვარის გამოყენება, მაგ. ინგლისურ ენაზე, საჭიროა მისი არა მარტო თარგმანი და ადაპტაცია, არამედ უკუთარგმანიც [3,6].

კითხვარის მომზადებისთანავე უნდა მოხდეს მისი ვალიდაცია. ამ დროს შეისწავლება, თუ რამდენად ადვილია კითხვების გაგება, რამდენად რელევანტურია ისინი მოცემული თემისთვის, ეფექტური საჭირო ინფორმაციის მოწოდებაში, რამდენად თანაბრად ხდება მათი გაგება სამიზნე ჯგუფის მიერ. ვალიდაცია ხორციელდება პოპულაციის მცირე ჯგუფში. შესაძლებელია ჩატარდეს მსჯელობა ფოკუს ჯგუფში. ამ დროს გამოტოვებული საკითხების გამოვლენაც ხდება. ვალიდაციის შედეგების საფუძველზე მუშავდება KAP კითხვარის საბოლოო ვერსია [3,6,8].

უშუალოდ კვლევის ჩატარებამდე უნდა შევარჩიოთ ამონარჩევი, რომელიც საკმარისად

დიდი უნდა იყოს პოპულაციის წარმოსადგენად, მაგრამ არც ისეთი დიდი, რომ კვლევის ჩატარება გართულდეს. შერჩევის მეთოდი შეიძლება იყოს შემთხვევითი ან არაშემთხვევითი (მიზნობრივი ან თანმიმდევრული) [6,8].

კვლევის ჩატარების მეთოდი წინასწარ არის შესარჩევი. ეს შეიძლება იყოს ანონიმური, დაბეჭდილი კითხვარების გამოყენებით, წერილებით ან ონლაინ. აგრეთვე შესაძლებელია ინტერვიუს ჩატარებაც. აუცილებელია რესპონდენტებისგან ინფორმირებული თანხმობის მიღება მათთვის კვლევის არსის ახსნის შემდეგ [6].

თითოეული ნაწილის პასუხების შეფასება სხვადასხვანაირად მოხდება იმისდა მიხედვით, თუ რა სახის შეკითხვები იქნა გამოყენებული. შემდეგ იწერება ანგარიში და ხდება შედეგების მოხსენება [6].

ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკული ჩვევების გამოკითხვის მეთოდმა ნახა ფართო გამოყენება მედიცინის ისეთი საკითხების შესწავლისას, როგორცაა: ანტიბიოტიკები და ანტიბიოტიკორეზისტენტობა, წყალი და ჰიგიენა, ტუბერკულოზი, აივ ინფექცია, ნუტრიციოლოგია, ვაქცინაცია, თამბაქოს მოხმარება და მრავალი სხვა [2,3,5,6,7].

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Foster, G. M. 1987. World Health Organization behavioural science research: Problems and prospects. *Social Science & Medicine*. 24(9), 709-717.
2. Green, C. E. 2001. Can qualitative research produce reliable quantitative findings? *Field Methods*. 13(3), 3-19.
3. Kaliyaperumal K. Guideline for conducting a knowledge, attitude and practice (KAP) study. *A ECS Illumination*. 2004. 4. 7-9.
4. Lambert, H. and C. McKeivitt. 2002. Anthropology in health research: From qualitative methods to multidisciplinary. *British Medical Journal*. 325, 210-213.
5. Launiala A. How much can a KAP survey tell us about people's knowledge, attitudes and practices? Some observations from medical anthropology research on malaria in pregnancy in Malawi. *Anthropology Matters Journal*. 2009, Vol 11 (1). 13 pages.
6. Medecins du Monde. The KAP survey model. 2011.
7. Ross, D. A., and J. P. Vaughan. 1986. Health interview surveys in developing countries: A methodological review. *Studies in Family Planning*. 17(2), 78-94.
8. World Health Organization. A guide to developing knowledge, attitude, and practice surveys. Geneva, Switzerland: World Health Organization, 2008.

H. Phagava, I. Mchedlishvili

Research method - Knowledge, Attitude and Practice (KAP) Survey

Fundamentals of the Knowledge, Attitude and Practice - KAP Survey are presented. The history of developing of the method is mentioned. Based on the literature review advantages and disadvantages of KAP survey are presented. It is described in details how to perform the KAP survey, starting from the developing of the different parts (knowledge, attitude, practice) of the questionnaire, including its validation and adaptation, sampling, analysis and reporting. Modern applications of the KAP survey method in medicine are listed.

ფაღავა ე.ყ., მჭედლიშვილი ი.მ.

ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკული ჩვევების გამოკითხვის მეთოდი (KAP Survey)

წარმოდგენილია ცოდნის, დამოკიდებულებისა და პრაქტიკული ჩვევების გამოკითხვის მეთოდის (KAP Survey) საფუძვლები. აგრეთვე მოხსენებულია მეთოდის განვითარების ისტორია. ლიტერატურული მიმოხილვის საფუძველზე შეჯამებულია KAP გამოკითხვის დადებითი და უარყოფითი მხარეები. დეტალურად არის მოცემული KAP გამოკითხვის ჩატარების ეტაპები, მათ შორის: კითხვარის სხვადასხვა ნაწილის (ცოდნა, დამოკიდებულება, პრაქტიკული ჩვევები) მომზადება, მისი ვალიდაცია და ადაპტირება, ამონარჩევის შერჩევა, შედეგების ანალიზი და წარდგენა. ჩამოთვლილია KAP გამოკითხვის მედიცინაში გამოყენების სფეროები.